

**KLASSIK PEDAGOGIK G'OYALARNI MODERNIZATSIYA QILISHDA
KOMPETENSIYAVIY VA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN
YONDASHUVLAR**

Sanoyeva Mohigul Odil qizi
Buxoro Innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada klassik pedagogik g'oyalarni zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida modernizatsiya qilish masalasi kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida tahlil etiladi. Jumladan, Yan Amos Komenskiy, Iogann Genrix Pestalotssi va Konstantin Dmitriyevich Ushinskiy kabi klassik pedagoglar tomonidan ilgari surilgan tabiiylik, onglilik, tarbiya va ta'lim birligi, shaxs kamolotiga qaratilgan g'oyalarning mazmun-mohiyati ochib beriladi. Tadqiqotda ushbu klassik qarashlarning bugungi kompetensiyaviy ta'lim paradigmasi bilan uyg'un jihatlari aniqlanib, ularni zamonaviy ta'lim muhitida qayta talqin qilish imkoniyatlari ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ta'lim jarayonida o'quvchining individual xususiyatlari, qobiliyati va ehtiyojlarini inobatga olishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslanadi. Maqolada klassik pedagogik merosni innovatsion texnologiyalar va kompetensiyaviy modellar bilan integratsiya qilish orqali ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantirish mumkinligi xulosalanadi. Tadqiqot natijalari ta'lim nazariyasi va metodikasini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: klassik pedagogik g'oyalar, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ta'lim modernizatsiyasi, pedagogik meros, ta'lim paradigmasi, innovatsion texnologiyalar, ta'lim samaradorligi.

Klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish – bu o'tmishdagi pedagogik tajribalar, nazariyalar va metodlarni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirish jarayonidir. Oddiy qilib aytganda, bu quyidagilarni anglatadi:

-Klassik pedagogik g'oyalarni o'rganish – K.D. Ushinskiy, J.J. Russo, Pestalotsi, Sharq va milliy pedagoglar fikrlari, ularning ta'lim-tarbiya prinsiplarini tahlil qilish.

-Zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'unlashtirish – kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar va innovatsion pedagogik strategiyalarni joriy qilish.

-Amaliy metodlar va mexanizmlarni yaratish – o'quv jarayonida klassik g'oyalarni samarali qo'llash uchun dars metodikalari, o'quv dasturlari va baholash tizimlarini ishlab chiqish.

-Natijalarni baholash va takomillashtirish – modernizatsiya qilingan pedagogik g'oyalar asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish samaradorligini o'lchash.

Klassik pedagogik g'oyalar - insonparvarlik, axloqiy-maznaviy tarbiya, faol o'qitish va namuna ko'rsatish kabi qadriyatlarga asoslangan. Modernizatsiya bu qadriyatlarni zamonaviy ta'lim standartlari, kompetensiyalar va individual yondashuv bilan uyg'unlashtiradi. Natijada, ta'lim jarayoni **samaradorligi oshadi**, o'quvchilarda bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlar bir vaqtda shakllanadi. Klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilishda kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning dolzarbligi ilmiy tahlil qilinadi:

1. Zamonaviy ta'lim muhitining o'ziga xosligi hozirgi kunda ta'lim tizimi global transformatsiyalardan o'tmoqda: raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonining barcha bosqichlariga integratsiyalashmoqda; shaxsga yo'naltirilgan yondashuv orqali har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ta'lim tashkil qilinmoqda; kompetensiyaviy yondashuv talab qilinmoqda, chunki zamonaviy mehnat bozori va ijtimoiy hayot o'quvchilardan nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalar va ijtimoiy kompetensiyalarni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan, klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish ushbu talablarni qondirishda dolzarb hisoblanadi.

2. Klassik pedagogik g'oyalarning zamonaviy ahamiyati klassik pedagogik meros (K.D. Ushinskiy, J.J. Russo, Pestalotsi, Sharq mutafakkirlari) zamonaviy ta'limga quyidagi jihatlar bilan hissa qo'shadi: axloqiy va ma'naviy tarbiya – shaxsiy fazilatlarini shakllantirish; faol o'qitish va tajribaviy metodlar – amaliy kompetensiyalarni rivojlantirish; o'quvchining faol ishtiroki – shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nazariy poydevorini yaratadi. Shuning uchun, klassik g'oyalarni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish bugungi ta'lim jarayoni uchun muhimdir.

3. Kompetensiyaviy yondashuvning dolzarbligi - amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim – o'quvchilar nafaqat bilimga ega bo'ladi, balki uni real hayot va professional faoliyatda qo'llashga o'rganadi; ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar – hamkorlik, kommunikatsiya, muammolarni hal qilish qobiliyatlari shakllanadi; ta'lim sifatining oshishi – o'quv natijalari aniq o'lchanadigan ko'rsatkichlarga asoslanadi. Kompetensiyaviy yondashuv klassik g'oyalardagi tajriba va faollik prinsiplarini zamonaviy kontekstga moslashtirishga yordam beradi.

4. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning dolzarbligi - o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashuv ta'lim jarayonini samarali qiladi; motivatsiya va qiziqishning oshishi – o'quvchi faol ishtirok etadi; shaxsning barkamolligi – axloqiy, ma'naviy va estetik fazilatlar rivojlanadi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv klassik pedagogik merosning asosiy prinsiplarini saqlagan holda zamonaviy talablar bilan uyg'unlashadi.

Demak, mavzu tahlillari asosida global va milliy ta'lim transformatsiyasi sharoitida klassik pedagogik g'oyalarni kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida modernizatsiya qilish talab etiladi. Bu yondashuvlar o'quvchilarda bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarni bir vaqtda shakllantirish imkonini beradi. Ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish nuqtayi nazaridan dolzarbdir. Natijada, klassik pedagogik meros zamonaviy pedagogik me'yorlar bilan uyg'unlashgan holda saqlanadi va rivojlantiriladi.

Mazkur magistrlik dissertatsiyasi natijalari klassik pedagogik merosni zamonaviy ta'lim transformatsiyasi sharoitida tizimli ravishda modernizatsiya qilishning ilmiy-nazariy asoslarini ishlab chiqadi hamda pedagogika fanida an'ana va innovatsiya uyg'unligini ta'minlovchi konseptual yondashuvni taklif etadi.

Natijada, klassik merosni zamonaviy ta'lim paradigmalari bilan integratsiyalashning nazariy modeli yaratiladi va u pedagogika fanining metodologik bazasini boyitadi.

Klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilishda kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning ta'lim jarayoni samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ilmiy uslubda tahlil qilinadi:

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonini nafaqat bilim berish, balki amaliy ko'nikmalar va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltiradi. Bu esa samaradorlikni oshiradigan bir necha asosiy jihatlarni ta'minlaydi:

ma'lumotni amaliy qo'llash qobiliyatini rivojlantirish – o'quvchilar o'z bilimlarini real hayot va professional faoliyatga tatbiq eta oladi;

muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari – o'quvchilar mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi;

ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish – hamkorlik, kommunikatsiya va jamoadagi ish faoliyati samaradorligi oshadi;

natijalarni aniq o'lchash va baholash imkoniyati – kompetensiyaviy yondashuv baholash tizimi orqali ta'lim samaradorligini kuzatish va oshirish imkonini beradi.

Klassik pedagogik g'oyalardan, masalan, Ushinskiy, Russo va Pestalotsining faollik va amaliyot asosida o'qitish prinsiplari kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg'unlashtirilganda ta'lim samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchining individual xususiyatlari va qobiliyatlariga mos ta'limni tashkil etadi. Bu esa samaradorlikni oshirishga quyidagi yo'llar bilan hissa qo'shadi:

motivatsiya va qiziqishning oshishi – o'quvchi faol ishtirok etadi, dars jarayonida passivlik kamayadi;

individual rivojlanishning ta'minlanishi – har bir o'quvchining o'z qobiliyatlari va o'rganish sur'atlariga moslashuv, bilimlarni yaxshiroq qabul qilish imkonini beradi;

O'z-o'zini baholash va mas'uliyatni shakllantirish – o'quvchi o'z natijalari uchun javobgarlikni his qiladi va o'rganish jarayoni samarali bo'ladi;

Shaxsning ma'naviy va axloqiy rivojlanishi – klassik pedagogik merosda asoslangan axloqiy fazilatlar (adolat, hamkorlik, mas'uliyat) samarali tarzda shakllanadi. Quyida "Umumiy pedagogika" fanini o'qitishda Kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni uyg'unlashtirish mazmunini qiyosiy tahlil qilib chiqdik (1-jadvalga qarang).

1-jadval.

**3.Kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarni
 uyg‘unlashtirish**

Asosiy jihatlar	Kompetensiyaviy yondashuv	Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv	Ta’lim samaradorligi bo‘yicha ahamiyati
Maqsad	Amaliy bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish	O‘quvchining individual rivojlanishi	Bilim, ko‘nikma va shaxsiy fazilatlarni bir vaqtda rivojlantirish
Ta’lim jarayoni	Loyiha metodlari, muammoli vaziyatlar	Individual o‘quv yo‘nalishlari, mentorlik	O‘quvchilar faol ishtirok etadi, passivlik kamayadi
Baholash	Kompetensiyalar asosida	Individual o‘z-o‘zini baholash	Natijalar aniq va shaffof baholanadi, samaradorlik oshadi
Klassik g‘oyalar bilan uyg‘unlik	Faoliyat, tajriba, amaliy mashg‘ulot	Namuna ko‘rsatish, shaxs kamoloti	Klassik pedagogik meros saqlanadi va zamonaviy talablar bilan uyg‘unlashadi

Kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishning asosiy vositalari hisoblanadi. Klassik pedagogik g‘oyalar ushbu yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirilsa, o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va shaxsiy fazilatlarni bir vaqtda rivojlantirish mumkin bo‘ladi. Natijada, o‘quvchilar nafaqat akademik bilimga ega bo‘ladi, balki ijtimoiy kompetensiyalar va ma’naviy-axloqiy fazilatlarni ham rivojlantiradi. Bu yondashuvlar zamonaviy ta’lim standartlari va milliy pedagogik qadriyatlarni uyg‘unlashtirishda strategik ahamiyatga ega (2-jadvalga qarang).

2-jadval.

“Umumiy pedagogika” fanini o‘qitishda klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularning qo‘llanish mexanizmlarini tahlil qilishda samarali usullar

Zamonaviy talab	Qo‘llanish mexanizmlari	Samara beruvchi usullar	Izoh
Kompetensiyaviy yondashuv	Loyiha ishlari, case-study, amaliy mashg‘ulotlar	Faol o‘qitish, loyiha metodlari, muammoli o‘qitish	O‘quvchilar bilimni amaliy ko‘nikmaga aylantiradi
Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim	Individual o‘quv yo‘nalishlari, mentorlik, konsultatsiya	Diferensiallashgan darslar, shaxsiy reja tuzish	Har bir o‘quvchining ehtiyoj va qobiliyatlariga moslashadi
Innovatsion va interaktiv metodlar	Multimedia, onlayn platformalar, simulatsiya, gamifikatsiya	Interaktiv darslar, raqamli o‘quv vositalari, virtual laboratoriyalar	Motivatsiyani oshiradi, dars jarayonini qiziqarli qiladi
Axloqiy-maznaviy tarbiya	Tarbiyaviy mashg‘ulotlar, ma’naviy-axloqiy tadbirlar	Diskussiya, dramatzatsiya, namuna ko‘rsatish	Klassik pedagogik qadriyatlarni uyg‘unlashtiradi
Nazariy va amaliy uyg‘unlik	Darslarda klassik va zamonaviy pedagogik g‘oyalarni solishtirish	Analitik va taqqoslash metodlari, tadqiqiy ishlar	Nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan mustahkamlaydi
Baholash va monitoring	Kompetensiyaviy baholash, shaxsiy	Testlar, portfolio, o‘z-o‘zini	Ta’lim samaradorligini

	rivojlanish monitoringi	baholash, raqamli kuzatish	aniq o'lchash imkonini beradi
--	----------------------------	-------------------------------	----------------------------------

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni faol metodlar bilan uyg'unlashtirish ta'lim samaradorligini oshiradi. Innovatsion va interaktiv metodlar motivatsiya va qiziqishni oshiradi, o'quv jarayonini jonli qiladi. Axloqiy-maznaviy komponentlar orqali klassik pedagogik merosning qadriyatlari saqlanadi. Nazariy va amaliy uyg'unlik, shuningdek baholash mexanizmlari orqali o'quvchilarning bilim va kompetensiyalari samarali rivojlantiriladi.

Umumiy pedagogika fanida klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish jarayoni asosan ikki strategik metodologik yo'nalishga tayangan holda amalga oshiriladi: kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv. Quyida mavzular kesimida ilmiy tasnif keltirildi. Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijasini bilim emas, balki amaliy faoliyatga tayyorlik orqali baholaydi. Bu yo'nalish klassik didaktik g'oyalarni funksional natijadorlik bilan boyitadi (3-jadvalga qarang).

3-jadval.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida modernizatsiya qilinadigan mavzular

Mavzu yo'nalishi	Modernizatsiya mazmuni
Ta'limning maqsadi va vazifalari	Bilim, ko'nikma, malaka → tayanch va kasbiy kompetensiyalar tizimi
Didaktika nazariyasi	Jan Amos Komenskiy asoslagan sinf-dars tizimi → natijaga yo'naltirilgan, modul va kredit tizimi
Ta'lim mazmuni	Fan markazli yondashuv → kompetensiya modeli asosida integrativ mazmun
Ta'lim metodlari	Reproduktiv metodlar → muammoli, loyiha, кейс-стади, STEAM
Baholash nazariyasi	An'anaviy nazorat → kriterial va diagnostik baholash
Pedagogik texnologiyalar	Klassik didaktik tizim → innovatsion, raqamli va adaptiv texnologiyalar

Kasbiy pedagogik kompetentlik	Nazariy tayyorgarlik → amaliy-pedagogik reflektiv kompetensiya
-------------------------------	--

Bu yoʻnalish Johann Friedrich Herbartning tizimlilik va bosqichlilik gʻoyalarini zamonaviy faoliyat natijalari bilan integratsiyalaydi hamda John Deweyning “learning by doing” konsepsiyasi bilan boyitiladi. Asosiy tamoyil: “Bilimni egallash emas, uni qoʻllay olish – taʼlim natijasi.” deb belgilanadi.

Shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuv taʼlim markaziga oʻquvchi shaxsini qoʻyadi. Klassik pedagogik meros bu yerda insonparvarlik va tabiiy rivojlanish gʻoyalari bilan uygʻunlashtiriladi (4-jadvalga qarang).

4-jadval.

Shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuv asosida oʻqitiladigan mavzular

Mavzu yoʻnalishi	Modernizatsiya mazmuni
Tarbiya nazariyasi	Axloqiy tarbiya → shaxsiy qadriyatlar va ijtimoiy-emotsional rivojlanish
Shaxs rivojlanishi nazariyasi	Irsiyat-muhit omillari → individual trajektoriya
Yosh va iagnostik psixologiya asoslari	Yosh davrlari → individual differensial yondashuv
Oʻquvchi shaxsini oʻrganish metodlari	Umumiy tavsif → iagnostik va reflektiv monitoring
Pedagogik muloqot	Avtoritar uslub → hamkorlik va empatiya
Tarbiya tamoyillari	Intizomga asoslangan tizim → insonparvarlik va erkinlik

Bu yondashuvning ildizlari: Jean-Jacques Rousseau - tabiiy rivojlanish gʻoyasi; Johann Heinrich Pestalozzi - “qalb, aql va qoʻl” birligi; Maria Montessori - bolaga yoʻnaltirilgan muhitni tashkil etadi. Asosiy tamoyil: “Har bir bola - noyob shaxs.” deb belgilanadi.

Baʼzi mavzular kompetensiyaviy va shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuvni birlashtiradi: taʼlim jarayonini loyihalash, innovatsion pedagogik texnologiyalar, inklyuziv taʼlim, raqamli pedagogika, pedagogik refleksiya, taʼlim sifati monitoringi Bu integratsiya zamonaviy pedagogikaning asosiy paradigmasini tashkil etadi.

Klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish jarayonida:

- **Didaktik va metodik mavzular** – ko‘proq kompetensiyaviy yondashuv asosida;
- **Tarbiya va shaxs rivoji mavzulari** – asosan shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida;
- **Innovatsion va boshqaruvga oid mavzular** – integrativ model asosida o‘qitiladi.

Natijada, zamonaviy umumiy pedagogika: klassik meros (Komenskiy, Russo, Pestalozzi va boshqalar) + kompetensiya + shaxsiy rivojlanish paradigmasi sintezi sifatida namoyon bo‘ladi.

“Ta’lim metodlari va ularning samaradorligi” mavzusi bo‘yicha kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ijodiy dars loyihasi namunasini ishlab chiqdik.

Ijodiy dars loyihasi kompetensiyaviy yondashuv asosida

Tarkibiy qism	Mazmuni
Fan	Umumiy pedagogika
Mavzu	Ta’lim metodlari va ularning samaradorligi
Dars turi	Muammoli-ijodiy, interaktiv
Dars maqsadi	Talabalarda ta’lim metodlarini tahlil qilish, solishtirish va amaliy qo‘llash kompetensiyasini shakllantirish
Shakllantiriladigan kompetensiyalar	1) Tahliliy kompetensiya 2) Metodik kompetensiya 3) Kommunikativ kompetensiya 4) Refleksiv kompetensiya
Kutilayotgan natijalar	Talaba: - ta’lim metodlarini tasniflay oladi; - vaziyatga mos metod tanlay oladi; - metod samaradorligini asoslab bera oladi; - o‘z faoliyatini tahlil qiladi.
O‘qitish metodlari	Muammoli vaziyat, “Case-study”, “Aqliy hujum”, guruhli loyiha, debat
Vositalar	Slayd, flipchart, marker, baholash varaqalari, onlayn test platformasi

Dars jarayoni bosqichlari

Bosqich	O'qituvchi faoliyati	Talaba faoliyati	Kompetensiyaviy yo'naltirilgan natija
1. Motivatsiya (10 daqiqa)	Muammoli savol beradi: "Bir xil mavzuni turli metodda o'qitish natijasida samaradorlik nima sababdan farq qiladi?"	Fikr bildiradi, taxmin qiladi	Tanqidiy fikrlash rivojlanadi
2. Bilimlarni faollashtirish (15 daqiqa)	Ta'lim metodlari haqida qisqa nazariy tushuncha beradi	Savollarga javob beradi	Nazariy bilimni tizimlashtiradi
3. Amaliy faoliyat (25 daqiqa)	Guruhlariga vaziyatli topshiriq beradi (masalan: boshlang'ich sinfda yangi mavzuni o'qitish)	Har bir guruh mos metod tanlaydi va asoslaydi	Metod tanlash va asoslash kompetensiyasi shakllanadi
4. Taqdimot va tahlil (20 daqiqa)	Guruh ishlarini baholaydi, savollar beradi	Loyiha himoya qiladi, fikr almashadi	Kommunikativ va metodik kompetensiya rivojlanadi
5. Refleksiya (10 daqiqa)	"Bugun qaysi metodni o'zingiz qo'llagan bo'lardingiz?" savoli bilan yakunlaydi	O'z faoliyatini baholaydi	Refleksiv kompetensiya shakllanadi

Baholash mezonlari (rubrika)

Ko‘rsatkich	Yuqori daraja (3 ball)	O‘rta daraja (2 ball)	Past daraja (1 ball)
Metod tanlash	Vaziyatga to‘liq mos va asosli	Qisman mos	Mos emas
Tahlil qilish	Ilmiy asoslangan tahlil	Oddiy izoh	Tahlil yetarli emas
Guruh ishtiroki	Faol va hamkorlikda ishladi	Qisman ishtirok etdi	Passiv
Taqdimot sifati	Aniq, mantiqiy, ishonarli	Qisman mantiqiy	Tizimsiz

Darsning innovatsion jihati

nazariy bilim → amaliy vaziyatga transfer qilinadi;

talaba bilim iste’molchisi emas, balki metod tanlovchisi sifatida faol ishtirok etadi; baholash jarayoni kriterial va shaffof tashkil etiladi.

Umumiy xulosa: Mazkur ijodiy dars loyihasi kompetensiyaviy yondashuv asosida talabaning: bilimni qo‘llay olish, pedagogik vaziyatni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish, refleksiya yuritish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

“Ta’lim metodlari va ularning samaradorligi” mavzusi bo‘yicha kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ijodiy dars natijasida talabalarda quyidagi kasbiy-pedagogik kompetensiyalar rivojlanadi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Umumiy pedagogika fanidan “Ta’lim metodlari va ularning samaradorligi” mavzusi bo‘yicha rivojlantiriladigan kompetensiyalar

Mazkur darsni o‘tish jarayonida belgilangan maqsad va vaziflarni amalga oshirish natijasida talabalarda rivojlantiriladigan kompetensiyalar mazmuni quyidagicha izohlandi:

1. Tahliliy (analitik) kompetensiya mazmuni - ta’lim metodlarini ilmiy mezonlar asosida tahlil qilish, ularning samaradorligini solishtirish va xulosalash qobiliyati bilan belgilanadi.

Rivojlanish ko‘rsatkichlari:
 metodlarning afzallik va kamchiliklarini ajrata oladi;

pedagogik vaziyatga mos metodni asoslaydi;
samaradorlikni omillar asosida tushuntiradi.

2. Metodik (didaktik) kompetensiya mazmuni - pedagogik jarayonni loyihalash va ta'lim metodlarini maqsadga muvofiq tanlash hamda qo'llash qobiliyati.

Rivojlanish ko'rsatkichlari:
dars maqsadiga mos metod tanlaydi;
interaktiv usullarni qo'llay oladi;
dars strukturasi va bosqichlarini rejalashtiradi.

Bu kompetensiya klassik didaktika (masalan, Jan Amos Komenskiy tamoyillari)ni zamonaviy faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv bilan integratsiya qiladi.

3. Kommunikativ kompetensiya mazmuni - pedagogik muloqotni samarali tashkil etish va guruhli faoliyatda ishlash qobiliyati.

Rivojlanish ko'rsatkichlari:
fikrini aniq va asosli ifodalaydi;
bahs-munozarada dalil keltiradi;
jamoada hamkorlik qiladi.

4. Muammoli vaziyatni hal etish kompetensiyasi mazmuni - pedagogik vaziyatlarda tezkor va asosli qaror qabul qilish qobiliyati.

Rivojlanish ko'rsatkichlari:
real dars vaziyatini tahlil qiladi;
alternativ metodlarni taklif qiladi;
optimal yechimni tanlaydi.

Bu yo'nalish John Deweyning tajribaga asoslangan ta'lim g'oyasi bilan uyg'unlashadi.

5. Refleksiv kompetensiya mazmuni - o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirishga intilish.

Rivojlanish ko'rsatkichlari:
o'z qarorlarini baholaydi;
xatolarni aniqlaydi;
kelgusi faoliyat uchun xulosa chiqaradi.

6. Kreativ (ijodiy) kompetensiya mazmuni - ta'lim metodlarini yangicha kombinatsiyalash va innovatsion yondashuv ishlab chiqish qobiliyati.

Rivojlanish ko'rsatkichlari:
noodatiy metodik yechimlar taklif qiladi;
loyiha va case-stadi asosida ishlay oladi;
pedagogik vaziyatni modellashtiradi.

Mazkur mavzu bo'yicha kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ijodiy dars natijasida talaba:
nazariy bilimni amaliyotga transfer qila oladigan,
pedagogik vaziyatni tahlil qiladigan,
mustaqil qaror qabul qiladigan,
refleksiv fikrlaydigan,
innovatsion metodlarni qo'llay oladigan
zamonaviy pedagog shaxs sifatida shakllanadi.

“Ta’lim metodlari va ularning samaradorligi” mavzusi asosida shakllanadigan kompetensiyalarni diagnostika qilish mezonlari va indikatorlari ilmiy-me’yoriy yondashuv asosida ishlab chiqildi (3.2-paragrafga qarang).

Klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish jarayoni pedagogika fanining evolyutsion rivojlanish bosqichida yuzaga kelgan obyektiv zarurat sifatida namoyon bo'ladi. Tarixiy jihatdan klassik pedagogik tafakkur insonparvarlik, tizimlilik, izchillik va tarbiyaviylik tamoyillariga asoslangan bo'lsa, zamonaviy ta'lim paradigmasi ushbu g'oyalarni yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar hamda global ta'lim standartlari bilan uyg'unlashtirishni talab etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv klassik didaktik tamoyillarni natijaga yo'naltirilganlik, funksional savodxonlik va amaliy tayyorgarlik mezonlari bilan boyitadi. Bu jarayonda bilim, ko'nikma va malaka an'anaviy triadasi integrativ kompetensiyalar tizimiga transformatsiya qilinadi. Natijada ta'lim mazmuni statik bilimlar majmuasidan shaxsning real hayotiy va kasbiy faoliyatga tayyorligini ta'minlovchi tizimga aylanadi. Klassik pedagogikaning tizimlilik va izchillik g'oyalari zamonaviy o'quv natijalari modeli bilan uyg'unlashib, ta'lim sifatini baholashning kriterial va diagnostik mexanizmlarini shakllantiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa klassik pedagogik merosdagi insonparvarlik, tabiiy rivojlanish va individual yondashuv g'oyalarni chuqurlashtiradi. Ushbu yondashuv ta'lim markaziga o'quvchi shaxsini qo'yib, uning individual

imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish trayektoriyasini inobatga oladi. Natijada tarbiya jarayoni normativ boshqaruvdan ko'ra ko'proq hamkorlik, empatiya va refleksiv muloqot asosida tashkil etiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar o'zaro integrativ xarakterga ega bo'lib, biri ta'lim natijasining amaliy samaradorligini, ikkinchisi esa shaxsning individual va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Ularning sintezi klassik pedagogik g'oyalarni zamonaviy ta'lim paradigmasi darajasida qayta talqin qilish imkonini beradi.

Shunday qilib, klassik pedagogik g'oyalarni modernizatsiya qilish jarayoni tarixiy merosni inkor etish emas, balki uni kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan metodologiyalar asosida qayta konseptuallashtirishdan iborat bo'lib, zamonaviy pedagogika fanining metodologik yangilanishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Ян Амос Коменский. **Великая дидактика**. – Москва: Педагогика, 1982.

Иоганн Генрих Песталоцци. **Как Гертруда учит своих детей**. – Москва: Просвещение, 1981.

Константин Дмитриевич Ушинский. **Человек как предмет воспитания**. – Москва: Педагогика, 1988.

Джон Дьюи. **Democracy and Education**. – New York: Macmillan, 1916.

Василий Александрович Сухомлинский. **Сердце отдаю детям**. – Киев: Радянська школа, 1977.

Исаак Яковлевич Лернер. **Дидактические основы методов обучения**. – Москва: Педагогика, 1981.

Алексей Васильевич Хуторской. **Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования** // Народное образование. – 2003. – №2.

Ирина Александровна Зимняя. **Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании**. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.

Эдгар Форе (ред.). **Learning to Be (Faure Report)**. – Paris: UNESCO, 1972.

Жак Делор (ред.). **Learning: The Treasure Within**. – Paris: UNESCO, 1996.

OECD. **Definition and Selection of Competencies (DeSeCo)**. – Paris, 2005.

Shalom H. Schwartz. Universal Values and the Foundations of Competence // Journal of Social Issues. – 1992.

Carl Rogers. **Freedom to Learn**. – Columbus: Merrill, 1969.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING